

تداوم واردات بنزین در سایه کم توجهی وزارت نفت به روند فرسایشی تکمیل پالایشگاه ستاره خلیج فارس

۱. مقدمه

با توسعه فازهای اول تا سوم پارس جنوبی موضوع پالایش میعانات گازی در پالایشگاه های داخلی کشور به صورت جدی مطرح شد. بر اساس آمارهای مربوط به نیمه اول سال ۱۳۹۴، روزانه بالغ بر ۵۱۶ هزار بشکه میعانات گازی در کشور تولید شده است که از این بین ۱۹۳ هزار بشکه در داخل مصرف شده و حدود ۳۲۳ هزار بشکه صادر شده است که به معنای واقعی، این اقدام یعنی خام فروشی منابع هیدروکربوری کشور. احداث واحدهای پالایشی راهکار اصلی برای مقابله با خام فروشی میعانات گازی است. بر این اساس در سال ۱۳۸۲ فرآیند ساخت پالایشگاه ستاره خلیج فارس با ظرفیت فرآورش روزانه ۳۶۰ هزار بشکه میعانات گازی به عنوان اولین پالایشگاه میعانات گازی کشور در دستور کار قرار گرفت. سبد محصولات این پالایشگاه شامل ۸۴٪ محصولات سبک پالایشی است که ۶۰٪ این سبد را بنزین و ۲۴٪ آن را گازوئیل تشکیل می دهد. حجم تولید بنزین این پالایشگاه در صورت راه اندازی کامل برابر ۳۶ میلیون لیتر در روز معادل ۵۰٪ مصرف بنزین کشور در سال ۱۳۹۴ است.

با گذشت بیش از ۸ سال از شروع ساخت پالایشگاه ستاره خلیج فارس و اذعان مسئولین وزارت نفت بر لزوم تسریع در راه اندازی این پالایشگاه، تا کنون هیچ یک از فازهای این پالایشگاه راه اندازی نشده است. مسئولین وزارت نفت چندین بار وعده افتتاح این پالایشگاه را داده اند که هیچ یک محقق نشده است و بر اساس آخرین وعده وزارت نفت، فاز اول این پالایشگاه با ظرفیت پالایش روزانه ۱۲۰ هزار بشکه میعانات گازی، در نیمه دوم سال ۱۳۹۵ افتتاح خواهد شد. در صورت تأخیر در افتتاح فاز اول پالایشگاه ستاره خلیج فارس و بهره برداری کامل از فازهای ۱۷ تا ۲۱ پارس جنوبی تا پایان سال ۱۳۹۵^۱، حجم خام فروشی میعانات گازی کشور از حدود ۳۲۳ هزار بشکه به ۵۳۳ هزار بشکه در روز افزایش خواهد یافت. این در حالی است که واردات بنزین در سال های اخیر در حال افزایش بوده و میزان واردات این فرآورده در سال های ۹۳، ۹۴ و نیمه اول ۹۵ به ترتیب به ۴/۶، ۹/۵ و ۱۲ میلیون لیتر در روز رسیده است. علاوه بر تشدید واردات بنزین، مشکلات دیگری همچون بازاریابی برای فروش میعانات گازی، عدم دستیابی به ارزش افزوده بالاتر و خواب سرمایه ۳ میلیارد یورویی، ضرورت تغییر رویه وزارت نفت در قبال این پروژه مهم را افزایش می دهد.

۲. تحولات مدیریتی و پیمانکاری پروژه از گذشته تا کنون

پروژه پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس در سال ۱۳۸۲ با هدف صادرات فرآورده های پالایشی به صندوق بازنشستگی نفت واگذار شد. در حال حاضر ترکیب سهام این پالایشگاه پس از تغییرات متوالی در ترکیب سهامداران، متشکل از ۴۹٪ شرکت سرمایه گذاری نفت و گاز تأمین (تاپیکو)، ۳۳٪ صندوق بازنشستگی نفت و ۱۸٪ شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده های نفتی ایران است.

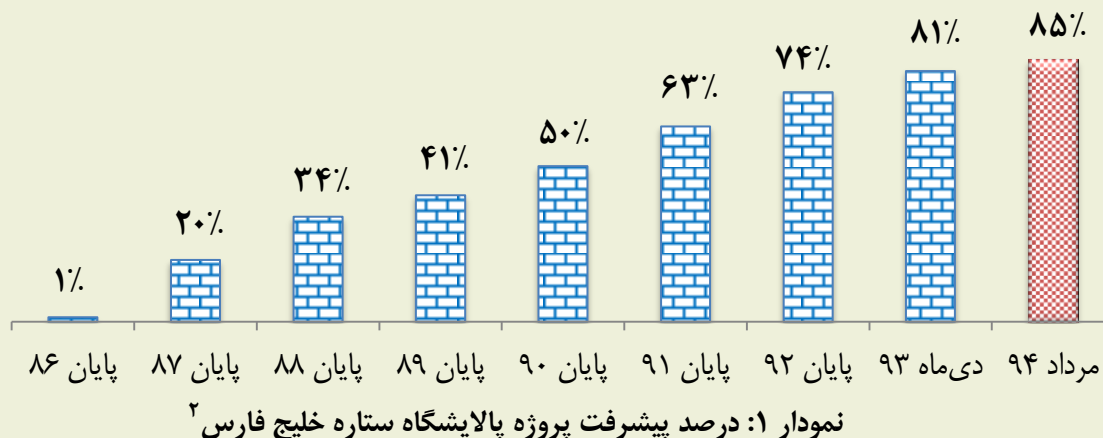
در سال ۱۳۸۴ نظارت بر اجرای طرح به شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده های نفتی ایران واگذار گردید و برای راه اندازی آن، نیمه اول سال ۱۳۹۰ برنامه ریزی شد. در همین سال شرکت های اسنم پروجی (Snamprogetti)

^۱ گزارش پیشرفت فازهای در حال احداث پارس جنوبی، مدیر عامل شرکت نفت و گاز پارس، ۵ تیر ۱۳۹۵

ایتالیا به عنوان پیمانکار اصلی، گلدن گروپ (Golden Group) به عنوان متولی خرید کالا و همچنین شرکت های بینا و تهران جنوب به عنوان همکاران این پروژه در یک گروه مشترک عملیات ساخت پالایشگاه را براساس قرارداد EPC و تحت نظارت شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده های نفتی ایران آغاز نمودند. پس از گذشت یک سال از شروع عملیات اجرایی به دلیل مشکل تامین مالی و برخی مسائل ناشی از تحریم، پیمانکاران خارجی از پروژه انصراف دادند و تکمیل روند ساخت به دو شرکت ایرانی واگذار شد. در سال ۱۳۹۰، شرکت فرادست انرژی فلات (یکی از شرکت های تابعه قرارگاه خاتم الانبیاء^(ص)) به عنوان پیمانکار اصلی به پروژه اضافه شد و در حال حاضر نیز این شرکت وظیفه اصلی پیمانکاری این پروژه را بر عهده دارد.

۳. تاریخچه پیشرفت طرح پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس از ابتدا

پالایشگاه ستاره خلیج فارس میعانات گازی فازهای پارس جنوبی را با خط لوله ای به طول ۳۸۸ کیلومتر دریافت و به فرآورده های پالایشی تبدیل خواهد کرد. از سال ۱۳۸۵ تا سال ۱۳۹۲، پروژه ستاره خلیج فارس با سرعت بسیار کمی پیش رفته است، به طوری که متوسط پیشرفت پروژه در هر سال تقریباً ۱۰٪ بوده و در مرداد ۱۳۹۲ به حدود ۷۰ درصد رسیده است. بر اساس نمودار ۱، در طول ۲/۵ سال از ابتدای فعالیت دولت یازدهم، متوسط پیشرفت کل پروژه به ۷٪ در هر سال و در مجموع به ۸۵٪ در مرداد ۱۳۹۴ رسیده است.

با وجود گذشت بیش از ۴/۵ سال از زمان مقرر برای راه اندازی این پروژه پالایشگاهی همچنان زمان واقعی راه اندازی این پالایشگاه مشخص نیست. برای ارزیابی دقیق تر وضعیت پیشرفت پروژه پالایشگاه ستاره خلیج فارس، در ادامه وضعیت پیشرفت این پروژه در بخش های اصلی از قبیل تامین منابع مالی، خرید و نصب تجهیزات، ساخت اسکله صادراتی و خط لوله انتقال فرآورده به داخل کشور ارائه می شود.

۳-۱. وضعیت خرید و نصب تجهیزات پالایشگاه

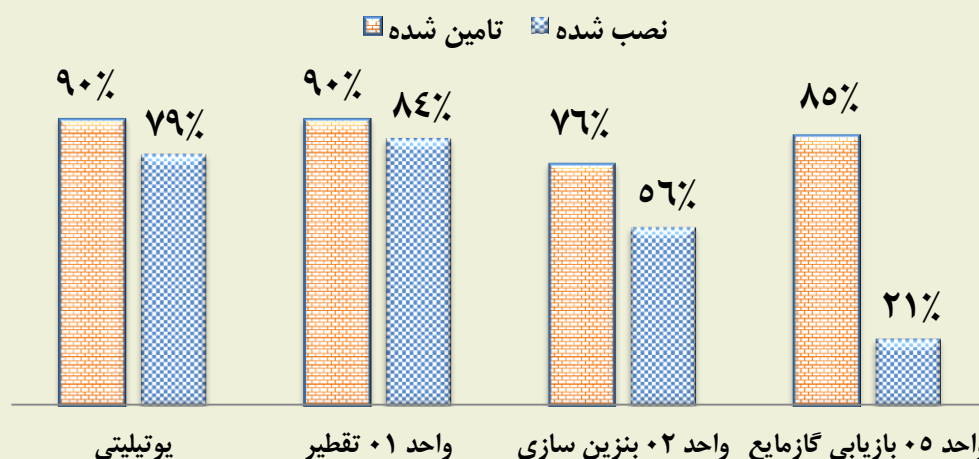
^۲ گزارش عملکرد شرکت نفت ستاره خلیج فارس بندرعباس؛ مرداد ماه ۱۳۹۴.

مطابق نمودار ۲ در مجموع فقط ۳۴٪ از تجهیزات مورد نیاز پالایشگاه خریداری شده است و خرید مابقی تجهیزات با مشکل جدی مواجه است. در مورد برخی از تجهیزات ضروری مانند راکتورها و برج ها نیز، تا پایان مرداد ماه سال ۱۳۹۴ بیش از ۴۵٪ از تجهیزات خریداری نشده و با مشکل مواجه بوده است.

نمودار ۲: وضعیت کل خریدهای انجام شده و خرید برخی تجهیزات اصلی پالایشگاه ستاره خلیج فارس

در نمودار ۳ وضعیت خرید و نصب تجهیزات واحدهای اصلی مربوط به فاز اول پالایشگاه نشان داده شده است. اگرچه بر اساس وعده های مسئولین وزارت نفت قرار بود راه اندازی فاز اول پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس تا پایان سال ۹۴ انجام شود. اما همان طور که مشاهده می شود واحدهای اصلی این فاز وضعیت مناسبی از لحاظ تامین تجهیزات ندارند و نصب تجهیزات نیز به کندی انجام می شود، به طوری که واحد یوتیلیتی که به عنوان واحد مادر هر پروژه است، ۷۹٪ پیشرفت فیزیکی داشته و تنها ۴۹٪ از ابزار دقیق آن تکمیل شده است.

نمودار ۳: میزان تجهیزات نصب شده و تامین شده برخی از واحدهای فاز اول پالایشگاه ستاره خلیج فارس

وضعیت پیشرفت فیزیکی فازهای ۲ و ۳ این پالایشگاه نیز به ترتیب ۵۷ و ۵۴ درصد بوده است و همانند فاز اول پالایشگاه، برای راه اندازی این دو فاز نیز نمی توان زمان مشخص و دقیقی را متصور شد.

۳-۲. وضعیت اسکله صادراتی و خط لوله انتقال فرآورده به داخل کشور

ساخت پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس با هدف صادرات فرآورده های نفتی آغاز شد. تأخیر در روند راه اندازی این پالایشگاه و رشد مصرف فرآورده های نفتی در کشور موجب شد تا تأمین نیاز داخل به فرآورده های نفتی از جمله بنزین در اولویت قرار گیرد و آنچه از تولید که مازاد بر نیاز کشور خواهد بود، صادر شود. بر این اساس قرار است که بخشی از فرآورده های تولیدی پالایشگاه از طریق خط لوله به جنوب شرق کشور و پس از آن به مرکز ایران انتقال یابد و بخش دیگر آن هم از طریق اسکله صادراتی به فروش برسد.

به دلیل این که بهره برداری از خط لوله انتقال فرآورده از بندرعباس به رفسنجان با ظرفیت کامل صورت می پذیرد، احداث خط لوله جدید به طول ۴۶۹ کیلومتر، به منظور انتقال فرآورده های تولیدی پالایشگاه ستاره خلیج فارس به داخل کشور، در دستور کار مجموعه وزارت نفت قرار گرفته است. مدت زمان احداث این خط جدید و هزینه آن به ترتیب ۳۶ ماه و ۱٫۳ میلیارد دلار برآورد شده است. پیمانکار ساخت این خط لوله در زمستان سال ۱۳۹۳ انتخاب شده است و در نتیجه راه اندازی آن حداقل تا اوایل سال ۹۷ به طول می انجامد. به بیان دیگر در صورت راه اندازی پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس قبل از تکمیل و راه اندازی این خط لوله، انتقال فرآورده به داخل کشور با مشکلات فراوانی همراه خواهد بود.

همچنین به منظور صادرات فرآورده های پالایشگاه و واردات اکتان افزای MTBE و سایر مواد مورد نیاز پالایشگاه، احداث اسکله نفتی در بندرعباس در دستور کار قرار گرفته که به دلیل وجود مشکلاتی در تأمین مالی متوقف شده است. به بیان دیگر در صورت راه اندازی پالایشگاه ستاره خلیج فارس بدلیل نبود زیرساخت های لازم، مشکلات فراوانی برای صادرات فرآورده وجود خواهد داشت.

۴. وضعیت تأمین منابع مالی و هزینه های احداث پالایشگاه

روند فرسایشی ساخت پالایشگاه منجر به افزایش هزینه های ساخت شده و انگیزه سهامداران غیردولتی برای تزریق منابع مالی را کاهش داده است. در دوره احداث این پروژه، پیش بینی سرمایه مورد نیاز برای اجرای کامل آن به دلایل مختلف با افزایش همراه بوده است. در سال ۸۶ مقدار سرمایه لازم برای ساخت پالایشگاه ۱٫۷ میلیارد یورو برآورد شده است، ولی با ارزیابی مجدد پروژه در سال ۹۲، هزینه های سرمایه گذاری با بیش از ۲ برابر افزایش به ۳/۸ میلیارد یورو تغییر یافته است.

مطابق برنامه اولیه ۷۰٪ از هزینه سرمایه گذاری باید توسط فاینانس خارجی تأمین می شد، اما پیش از تشدید تحریم ها به علت تعلل مجموعه وزارت نفت، شروع پروژه با وقفه ای چند ساله مواجه شد و در نتیجه امکان استفاده از فاینانس خارجی نیز از بین رفت. در ادامه مقرر شد منابع مورد نیاز از طریق وام از صندوق توسعه ملی و سایر نهادهای مالی تأمین شود. اما اختلاف وزارت نفت و سهامداران در مورد ضمانت های مورد نیاز برای دریافت وام سبب شد تا منابع مالی مذکور مطابق برنامه ریزی تزریق نشود و موجب کند شدن روند ساخت این پالایشگاه شود؛ به گونه ای که این مسئله باعث توقف تکمیل این پروژه در سال ۱۳۸۹ شد.

در مرداد ماه سال ۱۳۹۱ تزریق ۱ میلیارد دلار به طور مستقیم توسط وزارت نفت، موجب ادامه روند توسعه این پالایشگاه شد. همچنین در جریان بازدید معاون اول رئیس جمهور و وزیر نفت از این طرح در بهمن ماه سال ۱۳۹۳،

مبلغ ۶۵۰ میلیون یورو به این پالایشگاه اختصاص یافت، اما تنها بخشی از آن توسط بانک عامل یعنی بانک ملت به پروژه تزریق شده است. در مجموع تا کنون ۳/۳ میلیارد یورو به این پروژه تزریق شده است و طبق آخرین گزارش قابل استناد از سوی شرکت نفت ستاره خلیج فارس بندر عباس تا مرداد ماه سال ۱۳۹۴، پیشرفت کل پالایشگاه به ۸۵ درصد رسیده است.

۵. چالش‌ها

مهم‌ترین چالش پروژه پالایشگاه ستاره خلیج فارس نبود اهتمام کافی در مجموعه وزارت نفت برای اتمام این پروژه است. درحال حاضر افزایش ظرفیت تولید و صادرات نفت، جذب سرمایه‌گذار خارجی و اصلاح قراردادهای نفتی جزء اولویت‌های اصلی وزارت نفت است. این در حالی است که اولویت‌های مذکور بدون توسعه ظرفیت پالایشی در واقع در راستای تقویت خام فروشی و در تعارض با اقتصاد مقاومتی است. در چنین شرایطی علاوه بر این که وزارت نفت اهتمام جدی به ساخت پالایشگاه ندارد، به نظر می‌رسد تکمیل پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس نیز جزء اولویت‌های اصلی این وزارتخانه نیست. درحالی که این پروژه تنها پروژه عملیاتی کشور در راستای توسعه زنجیره ارزش افزوده صنعت نفت و پرهیز از خام فروشی است و می‌تواند استقلال کشور در زمینه تامین سوخت را برای مدت چند سال تامین کند. در جریان خصوصی‌سازی پالایشگاه‌های کشور، به دلیل کوتاهی وزارت نفت، پروژه پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس که در واقع یک مگا پروژه محسوب می‌شود، به پیمانکارانی واگذار شد که توان مالی، تخصصی و فنی کافی برای این کار را نداشتند. این تصمیم هزینه‌های اضافی و عدم تحقق اهداف برنامه‌ریزی شده را به دنبال داشت.

تغییرات مدیریتی و جابه‌جایی متناوب سهم هر یک از سهامداران نیز در کند شدن روند احداث و هدر رفت منابع مالی این پروژه بسیار موثر بوده است. این مشکلات باعث شد تا فرآیند خرید و تأمین تجهیزات پالایشگاه با مشکل مواجه شود. بررسی فرآیند خرید تجهیزات پالایشگاه ستاره خلیج فارس تا تیرماه سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد که از ۳۳۸ بسته تجهیزات مورد نیاز برای ساخت پالایشگاه، فرآیند خرید و تأمین ۱۱۵ بسته که عمدتاً هم از تجهیزات اصلی پالایشگاه هستند، با چالش همراه بوده است. علاوه بر مشکلات یاد شده، فراهم نبودن زیرساخت‌های انتقال فرآورده برای مصارف داخلی و صادرات به ترتیب به علت توقف پروژه‌های «احداث خط لوله انتقال فرآورده بندرعباس به رفسنجان» و «احداث اسکله صادراتی»، دیگر چالش‌های اساسی این پروژه هستند.

۶. جمع بندی

پالایشگاه میعانات گازی ستاره خلیج فارس، تنها پالایشگاه در دست احداث کشور برای حرکت جدی به سمت کاهش خام‌فروشی، قطع وابستگی کشور به واردات بنزین و همچنین کاهش ضربه‌پذیری در برابر تحریم فروش نفت و میعانات گازی است. با توجه به اهمیت راهبردی این پالایشگاه ضروری است تا وزارت نفت برای راه‌اندازی سریع‌تر این پروژه متناسب با چالش‌هایی که در بخش قبلی به آن اشاره شد، اقدامات موثری اتخاذ نماید، به نحوی که چالش‌های مربوطه از جمله مشکل تامین تجهیزات، توانمندی پیمانکار و همچنین مشکل تزریق منابع مالی برطرف شود. در غیر این صورت نه تنها تکمیل هر ۳ فاز پالایشگاه **تا پایان دولت یازدهم** محقق نخواهد شد، بلکه تحقق وعده افتتاح فاز اول این طرح **تا پایان نیمه دوم سال ۱۳۹۵** نیز بعید به نظر می‌رسد.